

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

مبانی قرآنی بیانیه «گام دوم انقلاب» مقام معظم رهبری (مد ظله) خطاب به ملت ایران

با محوریت عدالت و مبارزه با فساد

زینب دانائی فرا^۱، فردین احمدی^۲

۱- دانشجوی دکتری الهیات، دانشگاه یزد

۲- مدرس دانشگاه فرهنگیان و آزاد

چکیده

مقام معظم رهبری در میان توصیه های هفت گانه در بیانیه گام دوم انقلاب به جوانان، چهارمین محور را اختصاص به «عدالت و مبارزه با فساد» دادند. و معتقداند این دو واژه تفکیک ناپذیر اند. و در نظام جمهوری اسلامی دارای شأن و جایگاه بسیار والایی است؛ به گونه ای که پرکارترین موضوع در آموزه های پیامبران و امامان معصوم است و در رأس اهداف آنها قرار دارد. نوشتار حاضر بر این است تا با به کارگیری و ارائه و تبیین بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی با محوریت عدالت و مبارزه با فساد که برگرفته از آموزه های قرآنی و سنت حضرات معصومین(ع) است و مایه حفظ و تداوم و استمرار انقلاب اسلامی در مسیر اصلی مبتنی بر آموزه های وحیانی است را واکاوی کرده و به ارزیابی آن بپردازد. عواملی چون تحجر، تجمل گرایی، مشکلات اقتصادی و معنوی و... از جمله مواردی هستند که مانع حفظ و پیشرفت انقلاب اسلامی می شود. معظم له در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی برایشان راه حل هایی که برگرفته از قرآن و سنت پیامبران (ص) را بیان می فرمایند از جمله عدالت و مبارزه با فساد

کلید واژه ها

۱. بیانیه گام دوم ۲. انقلاب اسلامی ۳. مقام معظم رهبری (مد ظله) ۴. مبانی قرآنی عدالت و مبارزه با فساد .

۱. طرح مسأله

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقام معظم رهبری بیانیه گام دوم انقلاب را در اواخر سال ۹۷ ارائه کردند و یکی از این محور ها عدالت و مبارزه با فساد است که مورد استقبال بی نظیری قرار گرفت. با توجه به اهمیت این بیانیه و اهتمام خاص به آینده انقلاب اسلامی، مبانی قرآنی آن که ادامه دهنده راه نبوت و امامت است بررسی و تبیین خواهد شد

عدالت و مبارزه با فساد: این دو لازم و ملزوم یکدیگرند. فساد اقتصادی و اخلاقی و سیاسی، توده ی چرکین کشورها و نظام ها « و اگر در بدنه ی حکومت ها عارض شود، زلزله ی ویرانگر و ضربه زننده به مشروعیت آنها است؛ و این برای نظامی چون جمهوری اسلامی که نیازمند مشروعیتی فراتر از مشروعیت های مرسوم و مبنائی تر از مقبولیت اجتماعی است، بسیار جدی تر و بنیانی تر از دیگر نظام ها است». (بیانات مقام معظم رهبری در بهمن ماه ۱۳۹۷). این مسئله ایجاب می کند با نگاهی تیزبین و رفتاری قاطع و به صورت جدی با فساد مبارزه کند، به ویژه در درون دستگاه های حکومتی

همه دستگاه های نظارتی و دولتی باید با جدیت و حساسیت، از تشکیل نطفه ی فساد پیشگیری و با رشد آن مبارزه کنند. این مبارزه نیازمند انسان هایی با ایمان و جهادگر، و منبع الطبع با دستانی پاک و دل هایی نورانی است. این مبارزه بخش اثرگذاری است از تلاش همه جانبه ای که نظام جمهوری اسلامی باید در راه استقرار عدالت به کار برد. عدالت در صدر هدف های اولیّه ی همه ی بعثت های الهی است که به صورت مفصل خواهیم پرداخت و در نظام اسلامی از جایگاه بسیار والایی برخوردار است؛ این، کلمه ای مقدس در همه ی زمان ها و سرزمین ها است و به صورت کامل، جز در حکومت حضرت ولیعصر (ارواحنافداه) میسر نخواهد شد ولی به صورت نسبی، فریضه ای بر عهده ی همه، بویژه حاکمان و قدرتمندان است. (بیانات مقام معظم رهبری در بهمن ماه ۱۳۹۷).

پژوهشگر حاضر به دنبال پاسخ گویی به این پرسش است که «مبانی قرآنی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی با محوریت عدالت و مبارزه با فساد چیست؟»

نتایج کلی این تحقیق بیانگر آن است که صدور «بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» از سوی رهبر انقلاب دارای مبانی قرآنی و روایی بوده است و خطاب به ملت ایران به ویژه جوانان به مثابه منشوری برای «دومین مرحله خودسازی، جامعه پردازی و تمدن سازی» به مناسبت چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی است؛ که این گام دوم، انقلاب را «به آرمان بزرگش که ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی هست» نزدیک خواهد کرد

تبیین آموزه های انقلاب با بهره مندی از کلام الهی که مایه دست یابی به حیات واقعی دنیا و آخرت اوست، خود بیانگر اهمیت و ضرورت این موضوع است. و تمامی نهاد ها می توانند از آن بهره لازم و کافی را ببرند

۲. تعریف لغوی و اصطلاحی عدالت و مبارزه با فساد

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

واژه «عدالت» از «عدل» گرفته شده است؛ و در لغت به معنای قسط، قصد، استقامت، وسط، نصیب، حصه، میزان و انصاف آمده است و متضای آن کلمات جور و ظلم است (مصطفوی، حسن، «التحقیق فی الکلمات القرآن الکریم»، ج ۸، ص ۵۴). به گفته راجب اصفهانی عدالت لفظی است که در حکم و معنی مساوات و اعتبار نزدیک بودن معنی عدل به مساوات، در آن بکار می آید (۵۵۱رود). (راجب اصفهانی، «المفردات فی غریب القرآن»، ص

صاحب مجمع البحرین با استناد به آیه ۹۵ سوره مائده، عدل را به معنای مثل دانسته و در ادامه چنین آورده: «عدل در لغت به معنای تساوی و مساوات بین دو چیز است و عدالت نزد متکلمین به معنای منزه بودن خداوند از انجام و فعل قبیح می باشد (۴۲طریحی، فخرالدین، «مجمع البحرین»، ج ۵، ص)

عدالت گاهی به معنای شرک در قرآن به کار رفته است به خاطر آنکه مشرک چیزی را عدیل و همتای خدا قرار می دهد (۳۰۲فراهیدی، خلیل بن احمد، «العین»، ج ۲، ص ۳۸؛ قرشی، علی اکبر، «قاموس قرآن»، ج ۳ و ۴، ص)

عدالت در اصطلاح، عدل یعنی رعایت حد وسط بدون کمی و زیادی که دو طرف آن جنبه های افراط و تفریط است. (مصطفوی، حسن، «التحقیق فی الکلمات القرآن الکریم»، ج ۸، ص ۵۵). عدالت در اصطلاح به معنای «إعطاء کلّ ذی حقّ حقه» (۱۰۷ فیض کاشانی، ملا محسن، «تفسیر الصافی»، ج ۵، ص

اما جامع ترین تعریف اصطلاحی عدالت، در کلام بعضی از مفسران چنین آمده است: «عدالت اقامه مساوات میان امور است به اینکه به هر امری آنچه سزاوار است بدهی تا همه امور مساوی شود، و هر یک در جای خود که مستحق آن است قرار گیرد، پس عدالت در اعتقاد این است که به آنچه حق است ایمان آوری، و عدالت در عمل فردی آن است که آنچه سبب سعادت است انجام دهی.... و عدالت بین مردم (عدالت اجتماعی) این است که هر کسی را در جای خود که به حکم عقل و یا شرع و یا عرف (۲۳۱ طباطبایی، محمد حسین، «المیزان فی تفسیر القرآن»، ج ۱۲، ص) «مستحق آن است قرار دهی

رهبر معظم انقلاب، مفهوم لغوی عدل را به معنی میانه و در اصطلاح هر چیزی را در در جای خود قرار دادن و بدون افراط و بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران و قشرهای مختلف (تفریط؛ بدون چپ روی و بدون راست روی تبیین نموده اند (۱۳۷۱/۱۰/۱۷ مردم، در روز ولادت امیر المؤمنین علیه السلام،

واژه «فساد» در لغت از ریشه «فسد» گرفته شده است؛ به معنای تباه شدن و ضد صلاح، به ستم گرفتن مال کسی، متلاشی شدن و از بین بردن و در مقابل درستکاری است. (طریحی، فخر الدین، «مجمع البحرین» ج ۷، ص

فساد در اصطلاح، خارج شدن از حد اعتدال است، چه زیاد باشد یا کم و ضدش صلاح است. مورد استعمالش در جان، بدن و راجب اصفهانی، حسین بن محمد، «المفردات فی غریب» (اشیائی است که از حد اعتدال و مستقیم خارج شده اند (القرآن»، ص ۵۵۱، ۱۴۱۲ ق

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بازشناسی عدالت و مبارزه با فساد در بستر تعاریف

محققان و دانشمندان زیادی برای عدالت و فساد تعریف ارائه کردند، نزدیک بودن مفاهیم عدالت در فرهنگ های مختلف، ریشه در نزدیک بودن مصادیق آن از نظر تمدن های مختلف دارد، در جمع بندی تعاریف مذکور می توان دو تعریف از عدالت ارائه کرد:

۱- عدالت به معنای «وضع کل شیء فی موضعه» (قرار دادن هر چیز در جای مناسب خویش) و فساد بالاعکس -

(عدالت به معنای «اعطاء کل ذی حق حقه» (یا عطاء به میزان استحقاق و حق را به حق دار رساندن است -

بیانات مقام معظم) . با توجه به بیانات مقام معظم رهبری می توان نتیجه گرفت که ایشان از هر دو تعریف استفاده کرده اند (۱۳۷۱/۱۰/۱۷ رهبری در دیدار کارگزاران و قشرهای مختلف مردم، در روز ولادت امیر المؤمنین علیه السلام،

گاهی وقت ها هر دو تعریف را در کنار هم به کار برده اند: «عدالت یعنی هر چیزی را به جای خود گذاشتن، به هر کسی حق او را دادن». و در جای دیگر می فرمایند: «عدالت، یعنی تامین کردن هدفی که قرآن برای ارسال رسل و انزال کتب و شرایع بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام، به مناسبت عید غدیر («آسمانی معین کرده است (۱۳۷۱/۲/۳۰خم،

۳. اهمیت و جایگاه عدالت و مبارزه با فساد از منظر قرآن و رهبری

عدالت در دین اسلام ریشه در قرآن دارد به حدی که بذر آن در جامعه اسلامی پراکنده است. اهمیت و جایگاه عدالت در (رک به عدل) جمهوری اسلامی به گونه ای است که گاهی خدا از مقام فاعلیت و تدبیر الهی به مقام اقامه عدل یاد می کند الهی، ص ۶). در مورد اهمیت و جایگاه عدالت و مبارزه با فساد، در جامعه اسلامی، می توان گفت که عده ای عدالت و مبارزه با فساد را معیاری برای ارزیابی فقاقت و استنباط های مسائل فقهی مطرح می کنند. و در همین راستا شهید مطهری « نیز عدالت را از مقیاس های اسلام شمرده (مرتضی مطهری، بررسی اجمالی مبانی اقتصاد اسلامی، تهران، حکمت، ۱۴۰۳ هـ ق، ص ۱۴-۱۵). و انکار آن را موجب عدم رشد فلسفه اجتماعی و فقه متناسب با اصول می داند». همچنان ایشان در باب اهمیت عدالت معتقداند: اگر موضوع برتری اصحاب سنت بر اصل عدل پیش نمی آمد، اگر مصیبت های و دشواری های اخباریگری بر شیعه وارد نمیشد و اصول فقه بر پایه عدالت بنا میشد، دیگر دچار تضادها و بن بستهای کنونی نمیشدیم. (مرتضی مطهری، (۱۴-۱۵) بررسی اجمالی مبانی اقتصاد اسلامی، تهران، حکمت، ۱۴۰۳ هـ ق، ص

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

در بحث جایگاه و اهمیت عدالت، حال سوال این است که آیا عدالت در اسلام و به خصوص در مذهب شیعه، به عنوان یک هدف معرفی شده است و یا این که ابزاری برای رسیدن به اهداف دیگر است؟ پاسخ به این پرسش می تواند اهمیت و جایگاه عدالت را به خوبی بیان کند. چرا که در نظام جمهوری اسلامی، مبنای عدالت، الهی و عقلی است که در مباحث و مسائل از عبارت حسن و قبح عقلی استفاده می شود. این در حالی است که اهل سنت برای عدالت جایگاهی قائل نیستند. (عبدالقیوم سجادی، ۱۳۰). جایگاه عدالت در اندیشه سیاسی محقق نراقی، ص

عدالت و مبارزه با فساد از جمله مسائلی است که از اهمیت و ویژگی خاصی برخوردار است. به گونه ای که معنا و مفهوم عدالت در اندیشه رهبر معظم انقلاب با توجه به آیات و روایات از جمله مفاهیمی است که دارای ابعاد گوناگونی است که می تواند در حوزه سایر دانش هایی چون فلسفه سیاسی، حقوق، سیاست، دین، اخلاق، اقتصاد، فرهنگ، هنر مورد مطالعه قرار گیرد. (خسروپناه، عبدالحسین و جمعی از پژوهشگران، «منظومه فکری آیت الله العظمی خامنه ای»، ص ۱۱۹۲). در بینش مقام معظم رهبری مهم ترین مسئله در ساخت و بنای یک جامعه عدالت و مبارزه با فساد است. و حقیقت آن در عرصه عینی جامعه «عدم تبعیض در حقوق و حدود و احکام است». به عبارتی دیگر؛ در یک جامعه اسلامی هم باید مسائل مادی و حقوقی آن بر اساس عدالت و به دور از فساد و تبعیض باشد و هم حدود و احکام دینی به دور از فساد اجرا شود. بر این اساس برای تثبیت مسائل و تمدن معنوی نخستین گام «عدالت و مبارزه با فساد یعنی کمک به مردم محروم و ضعیف» است. بنابراین برای انجام و تحقق این کار شایسته و برجسته باید اندیشه و افکار تبعیض آمیز اصلاح شود، به این معنا که عده ای از افراد جامعه از اموال بیت المال برای خود حق ویژه ای قائل نباشند. بین ثروتمندان و محرومان تبعیض قائل نشوند، با فساد مبارزه جدی بشود، با ربا خواری مبارزه جدی بشود، با قاچاق مبارزه جدی بشود؛ اینها دارد به اقتصاد کشور لطمه می زند و ضررش را مردم می برند. وظیفه بعدی که یکی از نکته در خور توجه این است که در این موارد تنها گفتن فایده ای ندارد و باید رفت و وارد شد باید با موانع امنیتی، برخورد جدی بشود. (بیانات - کارهای لازم به شمار می آید، مبارزه جدی با بد حساب های بانکی است مقام معظم رهبری در جمع زائران حرم رضوی، ۱۳۹۵/۱/۱-۱۳۶۸/۱۲/۲۲). خداوند متعال در باب "اهمیت عدالت و مبارزه با فساد" و کسانی که در مبادلات خود عدالت را رعایت نمی کنند؛ هشدار می دهند و می فرمایند: «وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ * الَّذِينَ إِذَا وَاى بر کم فروشان، آنان که چون از مردم پیمانانه ستانند تمام «**«اِكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ * وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يَخْسِرُونَ (۱-۳):** ستانند و چون برای آنان پیمانانه یا وزن کنند به ایشان کم دهند». (مطففین

مفهوم عدالت و مبارزه با فساد در بینش «معظم له» با بسیاری از مفاهیم و مسائل زندگی ارتباط دارد؛ به گونه ای که ریشه و اساس وجودی آنها وابسته به وجود عدالت دارد. از جمله: عدالت با آزادی، معنویت، نظام اجتماعی، برابری، مساوات، تند رویی، حق، امنیت، رفاه، قانون، حقوق بشر و... ارتباط وثیق دارد. تنها چند مورد از این رابطه ها را بیان می کنیم

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱-۳ عدالت و بعثت انبیاء و مبانی قرآنی و روایی

یکی از اهداف عمده پیامبران الهی چرا که یکی از مهمترین دلائل اهمیت عدالت و مبارزه با فساد، عدالت و بعثت انبیاء است می توان گفت پس از دعوت به توحید و یکتا پرستی و پرهیز از شرک و کفر، را اقامه عدل و قسط می شمارند. به گونه ای که عدالت و مبارزه با فساد مهمترین سرفصل تعلیم اسلامی و قرآنی است؛ تا جایی که بر اساس آیات قرآن یکی از مهمترین لَفْدُ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ: اهداف پیامبران اقامه عدل و قسط معرفی شده است حدید: ۲۵) «به راستی پیامبران خود را با دلایل آشکار روانه کردیم و با آنها کتاب ترازو فرود آوردیم تا مردم به («...بِالْقِسْطِ» انصاف برخیزند». خداوند متعال در این آیه شریفه می فرماید که من پیامبران خود را همراه ترازو فرستادم تا مردم را به عدالت که در «لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» جمله در مبادلات خود عادت دهیم تا دچار ضرر و زیان نشوند، و اختلال در وزن پیش نیاید. ابتدای آیه آمده به خوبی اهداف ارسال پیامبران و انزال کتب آسمانی (بسط قسط و عدل) را مشخص نموده است (۴۴ سبحانی، جعفر، منشور جاوید، ص).

مقام معظم رهبری، بارها به استناد آیه ۲۵ سوره مبارکه حدید فرموده اند که انزال کتاب های الهی و ارسال رسل برای تحقق و بسط قسط و عدالت در میان جوامع بوده است. به عبارتی دیگر یعنی نمادهای ظلم و ستم و فساد و زورگویی را از میان بردارند؛ به گونه ای نباشد که روز به روز قشر ضعیف و محروم در جامعه، محروم تر و قشر سرمایه داران و ثروتمندان روز به روز ثروتمند تر بشوند. این همان اهداف انبیاء است. ایشان حرکت امام حسین (ع) را نیز در تداوم بعثت انبیاء و جهت تحقق عدالت من رأی سلطانا جانرا مستلا «بر می شمردند و بر اساس فرمایش آن حضرت در هنگامه خروج علیه حاکمیت یزید که فرمودند لِحرام الله او تارکا لعهد الله مخالفا لسنة رسول الله فعمل فی عباد الله بالاثم و العدوان ثم لم یغیر علیه بقول و لا فعل کان حقا بیانات مقام معظم رهبری بیانات در خطبه های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۵/۱۱/۱۲، منظومه فکری، («علی الله أن یدخله مدخله ص ۱۱۹۳). ترجمه: (اگر کسی کانون فساد و ظلم را ببیند و بی تفاوت بنشیند، در نزد خدای متعال با او هم سرنوشت است. من (برای گردنکشی و تفرعن حرکت نکردم. بلکه برای احیای دین جدم قیام کرده ام

بنابراین بر اساس آیات قرآن و فرمایشات «معظم له» از اساسی ترین و مهمترین اهداف انبیاء و اوصیای الهی قیام برای تحقق و بسط عدالت و مبارزه با فساد است

۱-۳-۱- مبانی قرآنی و روایی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

در برخی از آیات و روایات اهداف و انگیزه ارسال پیامبران و فرو فرستادن کتاب های آسمانی، تحقق عدالت و مبارزه با فساد در میان مردم بیان شده است؛ چنان که خداوند متعال در آیاتی از جمله ۱۲ و ۱۴ سوره مبارکه نمل، مبارزه با هر گونه فسادی را از اهداف رسالت پیامبران از جمله پیامبران اولوالعزم دانسته است که به پیروی از ایشان می بایست به رسالت همه مؤمنان و دَخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِنْ غَيْرِ سَوْءٍ فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَ قَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا «رَبَانِيُونَ تبدیل شود (۱۴: نمل: ۱۲) و «وَجَدُوا بِهَا وَ اسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَ عَلَوْا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ «؛ «فَاسِقِينَ».

همین مسئله با صراحت بیشتری در آیه ۳۲ سوره مبارکه مائده بیان شده است؛ همچنین بخش زیادی از آیات قرآن به مبارزه پیامبران علیه هر گونه ظلم و ستم و فسادی اختصاص یافته است؛ چرا که لازمه رسیدن و دستیابی به بستر مناسب خلافت الهی انسان، تحقق عدالت و مبارزه با هر گونه فسادی است. و با توجه به اینکه انسان، محور بسیاری از فسادگری ها و تباهی هاست، به همین خاطر مبارزه با انسان های مفسد و در دستور کار انبیاء قرار گرفته و از مهمترین اهداف آنها به شمار می آید.

از مصادیق اصلاحات و مبارزه با فساد و مفسدان می توان به مسئله جهاد اشاره کرد؛ چرا که به مسئله میان حق و باطل می پردازد، و اینکه باطل همچنان در تلاش است تا فساد و ظلم ستم را گسترش دهد و اما حق اجازه چنین کاری را نمی دهد. بنابراین مبارزه علیه باطل عاملی برای دفع فساد از زمین دانسته شده؛ که این مسئله در آیات قرآن به خوبی بیان شده از جمله أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلِكِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ إِذْ قَالَوا لِنَبِيِّ لَهُمْ اأَبْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي «؛ (۲۵۱ آیات: (بقره، آیات ۲۴۶ و سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَ مَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ قَدْ أَخْرَجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَ أَبْنَانِنَا تَرْجَمَهُ: «آیا ندیدی گروهی از بزرگان بنی اسرائیل را که بعد «فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ از موسی به پیامبر خود گفتند: برای ما زمامدار (و فرماندهی) برانگیز تا (تحت فرماندهی او) در راه خدا پیکار کنیم، او گفت: آیا احتمال می دهید که اگر دستور جنگ به شما داده شود (نافرمانی کرده و) پیکار و جهاد نکنید؟ گفتند: چگونه ممکن است در راه خدا پیکار نکنیم، در حالی که از خانه و فرزندانمان رانده شده ایم؟ پس چون دستور جنگ بر آنان مقرر گشت، جز عده (۲۴۶: اندکی، سرپیچی کردند و خداوند به ظالمان آگاه است». (بقره

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ قَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَ الْحِكْمَةَ وَ عَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَ لَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ « سهیل میرزابیگی - روش های مبارزه با فساد و مفسدان (۲۵۱: بقره) «لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَ لَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ (۱۳۹۶ کیهان - ۱۲/تیر

الأمدی، عبدالواحد، غرر الحکم و) . (عدالت برترین خصلت است) : «الْعَدْلُ أَفْضَلُ سَجِيهٍ» مبارزه با تبعیض و بی عدالتی : روایات الأمدی، عبدالواحد، غرر الحکم و) ، (عدالت موجب حیات احکام الهی است) : «لَعَدْلُ حَيَاةِ الْأَحْكَامِ» . (۵۴ درر الکلم، ج ۱، ص روز عدالت بر ستمگر سخت تر است از) : «يَوْمَ الْعَدْلِ عَلَى الظَّالِمِ أَشَدُّ مِنْ يَوْمِ الْجَوْرِ عَلَى الْمَظْلُومِ» . (۵۴ درر الکلم، ج ۱، ص

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

دشمن ظالم باشید و یاور مظلوم، («كُونَا لِلظَّالِمِ خَصْمًا وَّ لِلْمَظْلُومِ عَوْنًا» . (۲۴۱ نهج البلاغه، حکمت)، (روز ستم بر مظلوم بد زاد و توشه ای برای قیامت تجاوز و دشمنی نسبت) «بئس الزَّادُ إِلَى الْمَعَادِ الْعَدْوَانُ عَلَى الْعِبَادِ» . (۴۷ نهج البلاغه، نامه ۲۲۱ نهج البلاغه، حکمت) . (به حقوق بندگان خداست

۳-۲ عدالت و توزیع فقر و مبانی قرآنی و روایی

رهبر کبیر انقلاب می فرماید: «عده ای در جامعه عدالت را «توزیع فقر» تعریف می کنند. و کسانی که باورشان بر این است و معتقداند، عدالت توزیع فقر است، چنین کسانی مغز و روح حرفشان این است که دنبال عدالت نروید؛ دنبال تولید ثروت بروید تا آنچه تقسیم می شود، ثروت باشد. آنچه که در درجه اول برای این افراد و نظام مهم است رشد و توسعه ثروت است و چندان به عدالت اهمیتی نمی دهند که این چیزی جز نظام سرمایه داری نیست و در همین کشورها که ادعای ثروتمندی می کنند و کسانی هستند که در فقط به دنبال ثروت و رشد هستند کسانی هستند که از گرسنگی و فقر و از سرما و گرما می میرند؛ آرزوی یک آپارتمان سه چهار اتاقه سال های سال تلاش می کنند و چون به جایی نمی رسند، می روند خیانت می کنند تا به این امکانات برسند. همه این خیانت ها و آرزوها به خاطر عدم اجرای عدالت در این کشور ها و نظام است. و حتی در دوره ای از انقلاب هم شاهد چنین مواردی بودیم و کسانی بودند که تنها به دنبال رشد و تولید و ثروت بودند و نهایت سعی و تلاش خود معتقد بودند لازمه حرکت اقتصادی و پیشرفت عدم طرح عدالت است، اجرای عدالت را موقوف را در این زمینه انجام میدادند و به بعد از تولید ثروت می کردند. «معظم له» در جواب این تفکر می فرماید مفهوم عدالت این چنین نیست که شما بیان می کنید بلکه مفهوم عدالت فراتر از این مقولات است. کسانی که معتقد به عدالت هستند منظورشان توزیع فقر نیست بلکه توزیع (۲۲/۷/۱۳۷۴ عادلانه امکانات است. (بیانات مقام معظم رهبری در اولین روز ورود به ساری،

بنابراین عدالت یعنی امکاناتی که در کشور هست، عادلانه و عاقلانه تقسیم شود و سعی شود امکانات بیشتر شود تا به همه بیشتر برسد؛ نه اینکه تنها به قشر خاص و به عده خاصی بیشتر برسد، عدالت یعنی فاصله طبقاتی میان افراد نباشد. مقام معظم رهبری این وظیفه و اجرای تحقق عدالت را از وظایف دولت اسلامی می شمارد

۳-۲-۱. مبانی قرآنی و روایی

به فرموده معظم له: عده ای معتقد اند اگر عدالت در جامعه محقق و اجرا شود باعث فقیر شدن جامعه می شود در صورتی که توزیع عادلانه امکانات، در کشور و جامعه است. (مصدق آیه ۱۳۵ سوره مبارکه عدالت فراتر از این مقولات است و به معنای نساء) بوده و همواره هست و خواهد بود. به گونه ای که خداوند متعال در کتاب آسمانی تأکید دارند که همواره به فقرا کمک یا أَيُّهَا الَّذِينَ «کنید ومبادا اینکه عدالت میان اقشار را برقرار نکنید تا فاصله طبقاتی پیش بیاید. مسئله عمل در آیه شریفه ی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

أَمَّنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا
(۱۳۵: نساء) «الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِن تَلَّوْا أَوْ تُعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا «: در آیه ۲۶۷ سوره بقره خداوند می فرماید
بقره: ۲۶۷). علامه طباطبایی ذیل («تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ
آیه شریفه می فرماید: نکته‌ای درخور توجه این است که خداوند متعال در این آیه کیفیت مالی را که انفاق می‌شود بیان
نموده و می‌فرماید: باید از اموال طیب باشد، نه خبیث، یعنی مالی باشد که فقیر به رغبت آن را بگیرد نه به کراهت و اغماض، و
اگر این چنین نباشد، چنین کسی دوستدار کار نیک نمی‌شود، و چنین انفاقی نفس او را به کمالی نمی‌رساند، و به همین جهت
شروع شده است چون این جمله به ما می‌فهماند که "و اعلموا ان الله غني حميد" است که می‌بینیم آیه شریفه با جمله
که چون خدا غنی و محمود است نباید با او طوری سودا کرد که باید در انفاق خود بی‌نیازی و حمد خدای را در نظر بگیریم،
لائق به جلال او (جل جلاله) نبوده باشد. و این چیزی جز عدالت نیست. (طباطبایی، محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن،
ص ۴۰۴ ج ۲، ص

احادیث و روایات زیادی در مورد پاداش انفاق و کمک به فقرا داریم که این کمک کردن و انفاق چیزی جز تقسیم: روایات
عدالانه نیست از جمله:

امام صادق(ع) در روایتی پاداش انفاق در حالت سختی را بهشت برین معرفی کرده و فرمودند: سه کار است که هر کس یکی از
آن‌ها را برای رضای خدا انجام دهد خداوند بهشت را بر او واجب می‌کند که حضرت یکی از آن‌ها را انفاق به هنگام تنگدستی و
کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۲۰۰. «... ثَلَاثٌ مَنْ آتَى اللَّهَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّةَ; الْإِنْفَاقُ مِنْ إِقْتَارٍ» نیاز معرفی فرمودند؛
۱۰۳).

فَأَنْصِفُوا النَّاسَ مِنْ أَنفُسِكُمْ»؛ در روابط با مردم (گرفتن مالیات) انصاف و مدارا «: روایتی از وجود نازنین اما علی (ع) نقل است
(۵۱ نهج البلاغه، نامه). را پیشه کنید

۳-۳ عدالت، معنویت و عقلانیت و مبانی قرآنی و روایی

۳-۳-۱ ارتباط معنایی عدالت و معنویت

سؤالی که ممکن است در ذهن به وجود آید این است که چه ارتباطی بین دو مفهوم عدالت و مبارزه با فساد و معنویت وجود
در اندیشه امام خمینی(ره) معنویت یک عامل مهم قدرت و پیشرفت است که نبود آن دارد و دلیل این ارتباط معنایی چیست؟
معنویت در نظام اندیشه‌ای اسلام حقیقتی کامل و جامع است. به عبارتی دیگر همان گونه که . منجر به انحطاط می‌گردد
در مسائل معنوی و تربیت دینی و نفسانی تأثیر گذار است؛ همان گونه در مسائل مادی و مادیات نیز تأثیر گذار است. به گونه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

روح الله، خمینی، صحیفه، ج ۶، ص ۴۶۸). در بینش مقام معظم رهبری (ای که تعدیل در مادیات منجر به الهیات می شود معنویت حقیقتی است که هیچ گونه نقطه عطفی و ارتباطی با ظلم و ستم ندارد. بر همین اساس انسان معنوی به کسی می گویند که عدالت و مبارزه ظلم فساد را سر لوحه کار خود قرار می دهد و در برابر هیچ ظلم و ستم فسادی سر سازش فرود نمی آورد بلکه با نظام سلطه و طاغوت مبارزه خواهد کرد، چرا که اصالت و ذات حقیقی معنویت با ظلم ستیزی و طاغوت ناسازگار است. چرا که نمیتوان گفت انسانی هم به دنبال معنویت باشد و هم با نظام ظالمانه همراهی داشته باشد و با آنها (۸/۶/۱۳۸۴) بیانات مقام معظم رهبری، بسازد

بر این اساس میان عدالت و معنویت ارتباط تنگاتنگی وجود دارد. چراکه یکی از مهمترین شاخصه های عدالت در دین اسلام این است که نه تنها نباید در مقابل ظلم و استبداد و طاغوت سکوت کرد بلکه باید با آنها مبارزه کرد. و در این خصوص احادیث و آیات زیادی وارد شده است که در ادامه به آنها خواهیم پرداخت، اما برای نمونه به روایتی از امیرالمؤمنین (علیه بهترین عدالت یاری مظلوم است). (ری شهری، محمد، میزان) : «أَحْسَنُ الْعَدْلِ نَصْرَةُ الْمَظْلُومِ» :السلام) اشاره و اکتفا می کنیم (۱۷۸۰ الحکمه، ج ۲، ص

۳-۱-۲ ارتباط معنایی عدالت و عقلانیت

سؤال بعدی که ممکن است در ذهن به وجود بیاید این است که چه ارتباطی میان عدالت و عقلانیت وجود دارد و دلیل این ارتباط معنایی چیست؟ بر اساس نظام فکری مقام معظم رهبری، اگر عقلانیت از عدالت نفی گردد، عدالت به نقیض خودش مبدل می شود. به عبارتی دیگر این دو لازم و ملزوم یکدیگرند و نفی آنها از یکدیگر منجر به تبدیل عدالت به ضد خود خواهد شد. یعنی اگر عقلانیت در عدالت نباشد، گاهی اوقات هر کدام از آنها به تنهایی به ضرر خودش است. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۶/۱۶). در این خصوص احادیث زیادی وارد شده است که در ادامه به آن خواهیم پرداخت و تنها به نمونه ای از عدل آن است که هر چیزی را در اَلْعَدْلُ يَضَعُ الْأُمُورَ مَوَاضِعَهَا: امام علی (ع) در تعریف عدل می فرمایند. آن اکتفا می کنیم نهج البلاغه، ترجمه مرحوم دشتی، حکمت: ۴۳۷). و آنگاه که از ایشان در مورد تعریف عاقل سؤال («جایگاه خود قرار می دهد نهج («عاقل کسی است که هر چیز را در جایگاه خود قرار دهد هُوَ الَّذِي يَضَعُ الشَّيْءَ مَوَاضِعَهُ» :فرمایند می شود، می البلاغه، ترجمه مرحوم دشتی، حکمت: ۲۳۵). بر اساس این تعاریف مشخص می گردد که دو مفهوم عدالت و عقلانیت تقریباً دارای تعریفی یکسان هستند

عدالت و مبارزه با ظلم در بینش مقام معظم رهبری با دو مفهوم عقلانیت و معنویت تنیده شده است. ایشان معتقداند عدالت بدون عقلانیت و معنویت عدالت نیست. عقلانیت یکی از شرایط لازم برای رسیدن و دستیابی به عدالت است؛ چرا که تشخیص بیانات مقام معظم رهبری در دیدار (مسیر عدالت بدون عقل و خرد مسیری گمراهی است و به اشتباه و خطا کشیده می شود اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۴/۶/۸). رهبر کبیر انقلاب اسلامی در بیانات متعددی بر ضرورت درآمیختن عدالت با معنویت و

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

عقلانیت تأکید خاص دارند. از سویی باور ایشان بر این است که تحقق و بسط عدالت نیازمند تحقق و بسط اعتقاد به مبدأ و معاد و معنویت در سطح جامعه است. یعنی هر چه قدر اعتقاد به معنویت در سطح جامعه گسترده تر باشد، تحقق عدالت در سطح جامعه بیشتر و بالعکس اگر اعتقاد به معنویت در سطح جامعه گسترده نباشد و کم باشد عدالت اجتماعی مورد نظر اسلام تحقق نمی یابد. از سوی دیگر باور ایشان بر این است که تحقق و بسط عدالت نیازمند برخورداری مسئولان و دست اندرکاران دولتی از عقلانیت و گسترش عقل و خرد است. به گونه ای که هر فردی در هر عرصه ای از عرصه های اجتماع باید از تدبیر و محاسبه و دقت کافی بهره مند باشند. همچنین ایشان معتقداند: اگر معنویت و عقلانیت با عدالت همراه نباشد، تحقق عدالت شعار تو خالی خواهد بود، به گونه ای که بسیاری از افراد فقط شعار می دهند و حرف می زنند بدون عمل، اما چون معنویت در رفتار آنها نیست، بیشتر جنبه ی سیاسی و شکلی پیدا می کند. چرا که اگر معنویت نباشد عدالت اسلامی نخواهد بود، بلکه به ریا کاری، دروغ، انحراف، ظاهر سازی و تصنع تبدیل می شود همان طور که در همه کشورهای که حرکت کمونیستی در آنجا انقلاب یا کودتا- تحقق پیدا کرده بود، «عدالت» محور شعارشان بود؛ اما واقعیت این است که زندگی آنها - به شکلی از اشکال (۸/۶/۱۳۸۴) بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای هیأت دولت،). مطلقاً عدالت نبود؛ بلکه بر عکس ضد عدالت بود

همچنان مقام معظم رهبری در رابطه با معنویت و رفاه اقتصادی معتقداند: وقتی در جامعه ای معنویت وجود ندارد رفاه اقتصادی هم بی تأثیر خواهد بود؛ و تبعیض را برطرف نمی کند، عدالت اجتماعی به وجود نمی آورد، گرسنگی را ریشه کن نمی کند و فساد را از بین نمی برد. بنابراین مسائل اقتصادی همه چیز یک جامعه نیست بلکه باید همراه با عدالت و معنویت باشد خسروپناه، عبدالحسین و جمعی از پژوهشگران، «منظومه فکری آیت الله العظمی خامنه ای»، ص ۱۱۹۸). ایشان در قالب (مثالی رونق اقتصادی بدون معنویت را به خانواده ثروتمند بدون علاقه تشبیه می کنند و می فرمایند: اگر در جامعه خانواده ای ثروتمند باشد؛ اما آرامش و امنیت در درون آن خانه نباشد، یا جوان آن خانواده دزد باشد، یا معتاد باشد، این خانواده لذت بیانات مقام معظم رهبری در اولین روز ورود به ساری، ۱۳۷۴/۷/۲۲). معظم له هدف اصلی و (پولداری و آرامش را نمی برد والای جمهوری اسلامی را تزکیه نفس دانسته و معتقد اند تحقق و رشد عدالت مقدمه دستیابی به این هدف والا است. با وجود اینکه عدالت، در جامعه و نیز حکومت اسلامی در میان اجتماعات بشری هدف بزرگی محسوب می شود، ولی خود آن یک مقدمه برای تعالی و رشد انسان است.(بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با گروهی از خانواده های شهدا و جانبازان و اقشار مختلف مردم و جمعی از مسئولان ادارت و سازمان های شهر های تهران، شهرداد کرمان، قم، و مسئولان و دانشجویان دانشگاه (۱/۸/۱۳۷۰)، هنر

در نتیجه بر اساس آنچه گفته شد؛ عدالت باید با معنویت و عقلانیت همراه باشد؛ همان طور که در متن بالا اشاره کردم اگر عدالت همراه با این دو مفهوم نباشد عدالت اسلامی نیست. پس لازمه ی تحقق و بسط عدالت به معنای حقیقی آن و مبارزه با فساد و جلوگیری از آن، دارا بودن یک نظام معنوی و عقلانی راسخ و کامل است؛ و این مفاهیم لازم و ملزوم یکدیگرند. و با نفی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ی مبدل شدن به ضد خود. بنابراین باید برای رضای خدا -لازم قطعاً ملزوم نیز نفی می گردد حال یا به نحو نقض و یا به گونه دنبال عدالت باشیم، برای رضای خدا کار کنیم؛ اگر چنین باشد در این صورت می توان با دشمنان با عدالت مقابله کرد

البته ناگفته نماند هر کدام از آنها بدون عدالت، تک بعدی است. چرا که نمی شود آدم معنوی خواهان ظلم و ستم و فساد باشد و با آنها همکاری کند، اسلام با چنین معنویت تک بعدی مخالف است در نتیجه معنویت و عدالت در اسلام درهم تنیده شده اند بر همین اساس است که اسلام در عین توجه به مسائل اجتماعی، به معنویت نیز توجه دارد

۳-۱-۳. مبانی قرآنی و روایی

در آیات شریفه قرآنی برای بیان عدالت با توجه به تناسب حکم و موضوع از واژه ها و اصطلاحات گوناگونی استفاده شده است؛ از این رو خداوند با توجه به تناسب حکم و موضوع عدالت و عقلانیت از اسامی و نامی های خاص استفاده کرده است از جمله به عنوان نمونه خداوند متعال در آیه ۲۲ و ۲۳. به وسطیت، در جایی به سوایت و در جایی دیگر به حنیف بودن و ... یاد کرده است استفاده کرده و می فرمایند «سوی» ۲۳ سوره ملک از واژه ی

أَمَّن يَمْشِي مَكْبًا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ «
ملک: ۲۲ و ۲۳»؛ «پس آیا آن کس که نگونسار راه می رود هدایت یافته تر است یا آن کس که («وَأَلْفَنْدَهُ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ»
مستوی و ایستاده بر راه راست می رود؟ بگو : اوست که شما را آفریده است و گوش و چشم و دل داده است چه اندک سپاس به معنای اعتدال است. هدف اصلی خداوند متعال در این آیات مشخص نمودن نقش عقلانیت و «سوی» می گزارد». واژه شناخت حقیقت در تعیین رفتار آدمی. خداوند متعال در آیه شریفه ۱۰۵ سوره یونس دین اسلام را به عنوان دین حنیف و أَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ « . معرفی می کند یعنی دینی که به دور از هر گونه افراط و تفریط است؛ و به معنای اعتدال است یونس: ۱۰۵) ترجمه: «[و] به من دستور داده شده است [که به دین حنیف روی آور، و زنهار («حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ «از مشرکان مباش

همسان بودن معانی و مفاهیم عدالت و عقلانیت به خاطر ترابط معنایی و در هم تنیدگی این مفاهیم است. به گونه ای :روایات که مؤید آن فرمایش امیر المؤمنین (ع) است. حضرت در حکمت ۳۱ نهج البلاغه چهار اصل را به عنوان پایه های عدالت نام می و الْعَدْلُ مِنْهَا عَلَىٰ أَرْبَعِ شُعَبٍ؛ علی « :برند که دو مورد آن «فکری ژرف اندیش، و دانشی عمیق و به حقیقت رسیده» است عدل بر چهار پایه برقرار است؛ فکری ژرف اندیش، دانشی عمیق و به حقیقت رسیده...»؛ سپس :...عَائِصِ الْفَهْمِ وَ غَوْرِ الْعِلْمِ وَا
پس کسی که درست اندیشد به «مَنْ فَهِمَ عِلْمَ غَوْرِ الْعِلْمِ وَمَنْ عِلِمَ غَوْرَ الْعِلْمِ صَدَرَ آن شرایع الحقم» :در ادامه می فرمایند ژرفای دانش رسید. و آن کس که به حقیقت دانش رسید، از چشمه زلال شریعت نوشید. بنابراین امام پایه و اساس عدالت را أَحْسَنَ الْعَدْلِ « :فکری ژرف و دانشی عمیق معرفی می کند. حضرت هم چنان در مورد رابطه عدالت و معنویت می فرمایند

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بهترین عدالت یاری مظلوم است. چراکه از اساسی ترین (۱۷۸۰ نصره المظلوم)؛ (ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۲، ص معیار معنویت در دین اسلام مبارزه با ظلم و استبداد است

۳-۴ فراگیر کردن گفتمان عدالت و مبارزه با فساد و مبانی قرآنی و روایی

در عصر حاضر می توان یکی از مهم ترین ویژگی های منحصر به فرد نظام جمهوری اسلامی ایران را «طرح گفتمان عدالت» به عنوان یک اصل اعتقادی و اساسی نام برد. رهبر معظم انقلاب گفتمان عدالت را یک گفتمان اساسی می دانند و بدون شک و تردید طرح گفتمان عدالت و مبارزه با فساد در جامعه اسلامی مدیون دغدغه های فکری و عملی رهبر انقلاب اسلامی بوده و هست و ایشان برای تحقق و شکل گیری گفتمان عدالت در سطح نظام تلاش گسرنده و قابل توجه ای کرده اند، چرا که ایشان معتقداند باید عدالت در سطح جامعه محقق شود و جمهوری اسلامی بدون گفتمان عدالت، هیچ حرفی برای گفتمان نخواهد داشت. بنابراین ایشان در اهمیت گفتمان عدالت می فرمایند: انقلاب و نظام جمهوری اسلامی منهای گفتمان عدالت یعنی اینکه انقلاب هیچ حرفی برای گفتن ندارد؛ بر این اساس اگر بخواهیم در این جامعه نظام پابرجا بماند، انقلاب زنده بماند و همه چیز بر طبق روال پیش برود و فاصله طبقاتی نباشد باید گفتمان عدالت فراگیر شود، همه جانبه شود به گونه ای که هر جریانی، شخصی، حزبی و جناحی در نظام جمهوری اسلامی به قدرت رسید ناگزیر تسلیم گفتمان عدالت شود و برای تحقق و گسترش عدالت تلاش کند و پرچم عدالت را بر دست گیرد چرا که گفتمان عدالت با ماهیت جمهوری اسلامی و مکتب شیعه ی اهل بیانات در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران به مناسبت عید سعید مبعث، (ع) اجین شده است (۱۹/۹/۱۳۷۵).

تاکنون با استشهداد به آیات قرآن و روایات معصومین و نیز با استفاده از سخنان رهبر بزرگ انقلاب که آمیخته با آیات و روایات و سیره معصومین است و همچنین از درک صحیح آرمان های ملی و شناخت درست از جامعه اسلامی و خواسته های بحق آنان نشئت گرفته است، دریافتیم که عدالت از آرمان های مهم نظام اسلامی، کلی و فراگیر ملی ما است به گونه ای که نظام جمهوری وابسته و در گرو گفتمان عدالت است چرا که گفتمان عدالت در ایجاد انقلاب اسلامی نقشی عمیق، وسیع و همه جانبه داشته است. و جامعه در عدم و نیستی عدالت حرفی برای گفتن و اجرا ندارد

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۳-۴-۱ مبانی قرآنی و روایی

عدالت و اصلاحگری و مبارزه با فساد می بایست همه جانبه و فراگیر باشد که از معیارهای مبارزه با فساد می توان به خود از وظایف و مسئولیت های عقلانی و الهی بشر است که می سازی و تزکیه نفس، اصلاح جامعه، اصلاح زمین و ... اشاره کرد. که بایست همواره مورد توجه و اهتمام باشد. آیات قرآنی که خود سازی و تزکیه نفس و اصلاح جامعه را مطرح می کنند و به آن و اِلٰی تَمُوْدَ اٰخَاهُمْ صٰلِحًا قَالَ يَا قَوْمِ «: اشاره می کنند عبارت اند از: آیات شریفه (۷۳ و ۷۴ سوره مبارکه اعراف) که می فرمایند اَعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةٌ فَاذُرُوْهَا تَاْكُلْ فِيْ اَرْضِ اللّٰهِ وَ لَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْءٍ وَ اذْكُرُوْا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْۢ بَعْدِ عَادٍ وَ بَوَّأَكُمْ فِي الْاَرْضِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْ سَهُوْلِهَا قُصُوْرًا وَ «. (۷۳: اعراف) «فَيَاۤاٰخِذْكُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ اعراف: ۷۴). آیه دیگری که فراگیری و اهمیت عدالت را («تَنْحِتُوْنَ الْجِبَالَ بُيُوْتًا فَاذْكُرُوْا اٰلَاءَ اللّٰهِ وَ لَا تَعْتُوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ [الرحمن: ۷). (زمین و آسمان ها به واسطه عدالت بپاداشته شده) «وَ السَّمٰوٰتِ رَفَعَهُ وَ وَضَعَ الْمِيزَانَ»: بیان می کند و می فرمایند (اند).

اسلام مکتب اعتدال است و امت اسلامی امتی معتدل هستند، و نظام آن عادلانه است. و به همین خاطر خداوند متعال، مکرر در کلام خود عدل را ستوده و ظلم و کسالی که در مقابل با مستکبران سکوت پیشه می کنند را مورد نکوهش قرار می دهد و می (۴۹: کهف). «ولا يظلم ربك احدا؛ خداوند به هیچ موجودی ستم نمی کند»: فرمایند

عدالت و مبارزه با فساد امری است فراگیر و باید در تمام مسائل و امور زندگی چه اعتقادی و چه مادی و معنوی و ... :روایات و حکومتی که عدالت، هدف آن نیست و در راه برقراری عدالتی همه جانبه و فراگیر گام نمی زند، در مسیر اجرا و محقق شود اَلْعَدْلُ «: هلاکت است؛ زیرا اصلاح دین و دنیای مردمان به وسیله عدالت، ممکن است؛ به گونه ای که امام علی (ع) فرمودند غرر الحکم و درر الکلم عبد الواحد الأمدی، مؤسسه الاعلمی، ص ۲۳۶). «عدالت حیات احکام [دین] است حیه الأحکام؛]؛ طبیعی است که اگر در جامعه ای فقر ناشی از بی عدالتی روی آورد اعتقادات و باورها و ارزش های آنان هم دارای مشکل می حاکم اسلامی) نباید مردم را فقیر کند تا («ولم یفقرهم فیکفرهم»: گردد. به گونه ای که رسول اکرم (ص) می فرمایند یعنی این که مبادا حاکمان مردم را در فقر و تنگنا قرار دهند؛ زیرا چه بسا در اثر فقر آن ها به «لم یفقرهم». کافرشان سازد الوافی، فیض کاشانی، ص «. سوی کفر کشیده شوند، پس این مطلب فراگیری گفتمان عدالت و اهمیت عدالت را مطرح می کند (۶۵۲).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

هیچ چیز مانند («ما عَمَّرَتِ الْبُلْدَانَ بِمِثْلِ الْعَدْلِ» : امیرالمومنین علیه السلام در باب فراگیری گفتمان عدالت فرمودند الْعَدْلُ سَائِسٌ عَامٌّ وَ الْجُودُ عَارِضٌ خَاصٌّ » : و همچنین می فرمایند (۹۵۴۳ : غرر الحکم). (عدالت، شهرها را آباد نکرده است نهج) . «عدالت، قانونی است عام [که همه اجتماع را در برمی گیرد]؛ اما بخشش، یک حالت عارضی و خاص است (۱۴۳۷هـ.بلاغه، حکمت

۴- عدالت و نظام اجتماعی و مبانی قرآنی و روایی

علامه طباطبائی این گونه به تعریف عدالت اجتماعی پرداخته اند، و می فرمایند: عدل اجتماعی آن است که با هر فردی از اعضای جامعه آن چنان که شایستگی و استحقاقش را دارد برخورد شود و هر عضوی از اعضای جامعه در جایگاه متناسبی که (۳۳۲ طباطبائی، محمد حسین، میزان، ج ۱۲، ص). شایسته او است قرار گیرد

مقام معظم رهبری؛ معتقداند عدالت یک پیام شخصی نیست؛ بلکه یک نظام اجتماعی است چرا که جامعه بر اساس عدالت اجتماعی پابرجاست؛ به عبارتی دیگر همه کارکنان و مسئولان نظام باید در تقسیم بیت المال عادلانه باشند. در بینش مقام معظم رهبری، ارزش نظام جمهوری اسلامی به تحقق و اجرای عدالت در سطح جامعه است. به گونه ای که ظهور حضرت ولی بیانات در دیدار کارگزاران و قشرهای (عصر(عج) و بعثت و قیام انبیاء و امامان معصوم را مبتنی بر تحقق عدالت می دانند (۱۳۷۱/۱۰/۱۷ مختلف مردم، در روز ولادت حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام،

معظم له همچنین از عدالت اجتماعی به عنوان مهمترین و اصلی ترین و اساسی ترین خطوط در مکتب سیاسی امام یاد می کنند و معتقدند که باید عدالت اجتماعی در همه برنامه های حکومت، اعم از قانون گذاری، اجرا و قضا مورد نظر و هدف باشد. به اعتقاد ایشان همان طور که در متن فوق و عدالت اقتصادی به آن اشاره کردیم؛ اگر ما بگوییم کشور را ثروتمند می کنیم و در رشد و توسعه ثروت تلاش می کنیم، اما چنین ثروتی به صورت ناعادلانه تقسیم شود و تنها به نفع یه عده خاصی انبار شود و عده دیگر دستشان خالی باشد و از چنین ثروتی استفاده نکنند، چنین چیزی با مکتب سیاسی امام نمی سازد. چرا که همه کسانی که در دستگاه های گوناگون مشغول کار هستند، باید این موضوع را مورد توجه قرار دهند و از مهمترین کار و حرکت خود به حساب آورند و همچنین در پُر کردن شکاف اقتصادی در بین مردم و رفع تبعیض میان طبقات تلاش نمایند. معظم له در تبیین سیاست های اقتصاد مقاومتی درباره عدالت اجتماعی می فرماید: «از همه این شاخص ها مهمتر، شاخص کلیدی و مهم عدالت اجتماعی است». یعنی ما رونق اقتصادی کشور منتهای عدالت اجتماعی را قبول نداریم و معتقد به آن نیستیم. همان طور که قبلا بیان کردیم کشورها و نظام سرمایه داری هستند شرایط اقتصادی مطلوبی دارند و رشد اقتصادی شان خیلی بالا است؛ لکن تبعیض در میان آنها بسیار دیده می شود، اختلاف طبقاتی در میان آنها بسیار محسوس است؛ و این ها بیانات مقام) . همه نشان از عدم اجرای تحقق عدالت اجتماعی است که چنین چیزی مخالف با نظام جمهوری اسلامی است (۲۰/۲/۱۳۹۲ معظم رهبری، ۱۳۷۹/۷/۱۴ و ۱۳۸۳/۳/۱۸ و

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

امام خمینی(ره) در کتاب ولایت فقیه نیز عدالت اجتماعی را از وظایف رسول اکرم و ائمه اطهار (ع) و زمامداران اسلامی می‌داند. «تصور نشود که منصب حکومت یا قضا برای حضرت ائمه (ع) شأنی بوده است. زمامداری فقط از جهت اینکه بتوانند حکومت عدل را برپا کنند و عدالت اجتماعی را بین مردم تطبیق و تعمیم دهند، قابل اهمیت بوده است، لکن مقامات روحانی ائمه (ع) که فوق ادراک بشر می‌باشد، به نصب و جعل مربوط نیست، چنانچه اگر رسول اکرم (ص) حضرت امیر (ع) را وصی هم قرار نمی‌داد، مقامات معنوی آن حضرت محفوظ بود. این مقام حکومت و منصب نیست که به انسان شأن و منزلت معنوی می‌دهد، بلکه این منزلت و مقام معنوی است که انسان را شایسته برای حکومت و مناصب اجتماعی می‌سازد.» (ولایت فقیه، ۷۵: ص).

بنابراین عدالت یک نظام اجتماعی است که یکی از مهمترین شاخصهای ما، شاخص عدالت اجتماعی است که باید در تمام مسائل اجرا شود و باید طبقات محروم از پیشرفت اقتصادی کشور به معنای واقعی کلمه بهره مند بشوند تا تبعیض و فاصله طبقاتی پیش نیاید.

۴-۱ مبانی قرآنی و روایی

ارزش و بزرگی عدالت در سطح اجتماع از منظر قرآن به حدی است که به صورت اصلی بنیادین بدل ناپذیر مطرح گشته و (نحل: ۹۰). علامه طباطبایی ذیل این («...إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ» : خداوند به طور قاطع به آن فرمان می‌دهد و آن را واجب می‌کند آیه شریفه می‌فرماید: خداوند متعال به یک خصلت اجتماعی فرمان می‌دهد که متوجه مکلفین است؛ یعنی خدای سبحان هر طباطبایی، محمد حسین، المیزان، ج ۱۲، ص ۳۳۲). و در همین (یک از اعضای جامعه را فرمان می‌دهد که عدالت پیشه کند و لا «راستا به نظام جمهوری اسلامی متذکر می‌شود، حتی با دشمنان با عدالت رفتار کنید. مؤید این مطلب آیه شریفه ی (۸: مائده) «يَجْرِمَنَّكَ شَنَاَنَ قَوْمٍ عَلَىٰ إِنْ لَاتَعْدَلُوا اَعْدَلُوا هُوَ اقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ

یا ایها الذین ءامنوا کونوا قوامین بالقسط» و مقام معظم رهبری به استناد به همین آیه «قرآن به عدالت ورزی امر می‌کند می‌فرماید: جامعه قائم به قسط و عدالت اجتماعی است. به عبارت دیگر باید قانون و اجرای قانون، «لیقوم الناس بالقسط» نظارت و قضاوت و تقسیم بیت المال همه عادلانه انجام بگیرد. (نساء: ۱۳۵). خداوند متعال در آیه (۲۵ سوره مبارکه حدید) علاوه بر اینکه غایت ارسال انبیاء را تحقق عدالت معرفی می‌کند، عدالت را وصف کل مردم آورده است که نمایانگر روح «لقد ارسلنا رسلنا بالبینات و انزلنا معهم الکتاب و المیزان ليقوم الناس بالقسط». عدالت اجتماعی در تمدن اسلامی است (۲۵: حدید).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ترجمه: (خداوند پاک، عدالت را «جَعَلَ اللهُ سُبْحَانَهُ الْعَدْلَ قِوَامًا لِلْأَنَامِ، وَ تَنْزِيهَا مِنَ الْمَظَالِمِ وَالْآثَامِ، وَ تَسْنِيَتَهُ لِلْإِسْلَامِ»): روایات آقا جمال (بر پا دارنده مردمان، مایه دوری از حق کشیها و گناهان و وسیله آسانی و گشایش برای اسلام قرار داده است. ۴۷۸۳: خوانساری، محمد بن حسین، شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم، ص

۵- موانع تحقق عدالت و مبارزه با فساد از منظر قرآن و مقام معظم رهبری

برای بیان و بررسی این مطلب لازم است ابتدا به بخشی از «مصادیق عدالت اجتماعی» از جمله: عدالت اقتصادی پرداخته شود.

۵-۱. عدالت اقتصادی و توسعه و موانع آن با مبانی قرآنی و روایی

یکی از مهمترین مصادیق اصل «عدالت اجتماعی» و از نیازمندی های کلان زندگی مدنی انسان ها، «عدالت اقتصادی» است. «اقتصاد علمی است که بیانگر مسائل زندگی اقتصادی و رویدادهای آن است و می کوشد تا ارتباط آن پدیده ها را با اسباب و (۸ عوامل کلی ای که بر آن حاکم است بیان دارد». (محمد باقر صدر، اقتصادنا، ترجمه محمد کاظم موسوی، ص

عدالت اقتصادی به منظور از بین بردن فقر مطلق و ایجاد عدالت بین اقشار مختلف جامعه است. در جامعه ای که عدالت اقتصادی برقرار نباشد، فاصله ی طبقاتی زیادی میان اقشار جامعه خواهد بود، قشر محروم جامعه روز به روز فقیرتر و قشر سرمایه داران روز به روز ثروتمند تر خواهد شد. عده ای با دستیابی به موقعیت های مناسب و بهره مندی از امتیازات انحصاری، بخش قابل توجهی از منابع را به خود اختصاص خواهند داد و ثروتمند خواهد شد، همین باعث فاصله میان اقشار جامعه خواهد شد؛ اما وقتی در جامعه ای عدالت اقتصادی برقرار باشد، به همان میزان فاصله ی طبقاتی میان اقشار هم کم می شود. و موقعیت ها و فرصت های یکسان در اختیار همه قرار خواهد گرفت؛ تا افراد برحسب میزان تلاش و پشتکار خود، درآمد و رفاه داشته باشند. بنابراین رعایت عدالت اقتصادی در جامعه باعث از بین رفتن فقر مطلق در جامعه خواهد شد. به گونه ای که هر دیرباز، عسگر، عدالت اقتصادی در (کسی از این فرصت و موقعیت ها استفاده می کنند تا برای رفع نیاز خود آسیب نبینند (۱۵۲ کلام و سیره علی (علیه السلام)، مجله حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۰، ص

مقام معظم رهبری رابطه ی میان عدالت و اقتصاد را با مقایسه نظام سرمایه داری و نظام جمهوری اسلامی به خوبی بیان می کنند و می فرمایند: پایه و اساس رشد و توسعه اقتصادی در نظام سرمایه داری، از یاد و تولید ثروت است. و آنان به تبعیض و فاصله ی طبقاتی میان اقشار جامعه اهمیتی نمی دهند و چندان برایشان مهم نیست و معتقداند هر کس بیشتر کسب ثروت نماید مقدم تر است. در نظام سرمایه داری، حتی تدابیری که ثروت را تقسیم کند، تدابیری منفی و مردودی است اما در حالی که نظام جمهوری اسلامی کاملاً متفاوت با نظام سرمایه داری است؛ نظام اسلامی معتقد به جامعه ثروتمند و بدون فقر و عقب

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مانده است؛ معتقد به رشد اقتصادی است؛ اما رشد اقتصادی که همراه با عدالت اجتماعی باشد. و تفاوتی که میان نظام سرمایه داری و نظام اسلامی است این است که در نظام سرمایه داری است رشد اقتصادی موضوع اصلی است، اما در نظام اسلامی هر چند که رشد اقتصادی بسیار مهم است اما آنچه در درجه اول است، محروم در جامعه نباشد، فاصله طبقاتی نباشد، در امکانات عمومی تبعیضی قائل نباشند معنا ندارد که یک نفر و یا عده ای با ترفند و روش غلط، یک باره و در مدت کوتاهی ثروت افسانه ای داشته باشند بعد بگویند: من ثروت را خودم به دست آورده ام؛ نظام اسلام مخالف با چنین کاری است و چنین چیزی را نمی پذیرد. البته این به معنای این نیست که کسی که استعداد و تلاش بیشتری دارد بهره بیشتری نبرد، بلکه هر کس برای خودش امکاناتی فراهم کرد، متعلق به خود اوست اما فرصت ها و امکانات متعلق به همه کشور است. بنابراین باید اقتصاد فردی و خسروپناه، عبدالحسین و جمعی از پژوهشگران، «منظومه فکری آیت الله العظمی (عج) اجتماعی بر مبنای عدالت شکل بگیرد (۱۳۰۲) خامنه ای، ص

ایشان معتقد اند: باید هدف برنامه ریزان در جامعه این باشد که فقیر و نیازمند در جامعه نباشد، چرا که نظام اسلام، مسلكی خاص در مسائل اقتصادی جامعه اسلامی دارد، و رفاه عمومی و عدالت اجتماعی اساس سیاست کلی اقتصادی کشور را تشکیل می دهد. در بینش «معظم له» برخلاف عده ای که معتقداند ابتدا باید رشد اقتصادی در جامعه رونق گیرد و سپس عدالت اجتماعی تحقق یابد به عبارتی دیگر «رشد اقتصادی» برای آنها هدف است نه «عدالت» و معتقداند باید مراحل اولیه را انجام دهند و دوره ای را صرف رشد کرده وقتی به نقطه مطلوب رسیدیم، سپس به تأمین عدالت اجتماعی می پردازیم؛ اما ایشان تأکید دارند که رشد و توسعه اقتصادی باید همراه با عدالت باشد، یعنی در نظام اسلامی «رشد اقتصادی» هدف نیست بلکه حضرت آیت الله خامنه ای، بیانات در مراسم تنفیذ حکم دوره دوم ریاست جمهوری (مقدمه ای برای دستیابی به عدالت است (۱۳۷۲/۱۲/۵ آقای «هاشمی رفسنجانی» و بزرگداشت هفته دولت، ۱۳۷۴/۶/۸ و

در نگاه معظم له، توسعه و سازندگی همراه با عدالت است و اگر بدون عدالت اجتماعی باشد نتیجه آن فقیرتر شدن اکثریت جامعه خواهد شد. از این رو رشد اقتصادی باید همراه با عدالت باشد و توسعه و سازندگی کشور باید فاصله بین فقیر و غنی را روز به روز کمتر نماید. ایشان برخلاف عده ای که معتقداند عدالت اجتماعی در تضاد و تقابل با عدالت اقتصادی و تولید و ثروت است و باورشان بر این است که تحقق عدالت اجتماعی در جامعه باعث از بین رفتن سرمایه از کشور می شود. اما ایشان تأکید دارند نه تنها عدالت اجتماعی باعث فرار و از بین بردن سرمایه نمی شود بلکه باعث می شود تا امکانات کشور به صورت عادلانه تقسیم شوند و جلوی هر گونه ظلم و ستمی را بگیرند و در اختیار عموم مردم قرار گیرند و هر کس بر حسب استعداد و تلاش بیانات در پیام به مناسبت حلول سال ۱۳۷۲ هجری شمسی (خود از آنها بهره ببرد، نه اینکه تنها قشر خاصی از آنها بهره ببرد (۱/۱۳۷۲).

۵-۱-۱ مبانی قرآنی و روایی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

عدالت اقتصادی در جامعه اسلامی به معنای از بین بردن فقر مطلق و ایجاد و تحقق عدالت در جامعه ی اسلامی است. و آیاتی که فقیر را به عنوان مورد انفاق (خمس، زکات، صدقات و...) معرفی می کند، برای این است که انفاقات راهی برای رسیدن به رفاه عمومی و ایجاد عدالت است و رفاه عمومی یکی از اهداف اقتصادی اسلام شمرده شده است: آیات قرآنی که بیانگر این مطلب هستند عبارت اند از:

حشر: (۷) ترجمه آیت الله («...ما أفاءَ اللهُ عَلَى رَسُوْلِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ» مکارم شیرازی: «آنچه را خداوند از اهل این آبادیها به رسولش بازگرداند، از آن خدا و رسول و خویشاوندان او، و یتیمان و مستمندان و در راه ماندگان است.» در این آیه به خوبی بیان شده که تأمین حقوق محرومان و نیازمندان، از مسائل اساسی اقتصاد است، و مالکیت عمومی، اصلی معتبر در اقتصاد اسلامی است

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ»

ترجمه آیت الله مکارم شیرازی: «بدانید هر گونه غنیمتی به دست آورید، خمس آن برای خدا، و برای پیامبر، و برای ذی القربی و یتیمان و مسکینان و واماندگان در راه (از آنها) است».

توبه: (۶۰) ترجمه آیت الله مکارم شیرازی: «زکاتها مخصوص فقرا و («...إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا» مَسَاكِينِ وَكَارِكِنَانِي است که برای (جمع آوری) آن زحمت می کشند

بقره: (۲۷۳) ترجمه آیت الله مکارم شیرازی: «انفاق شما، مخصوصاً باید برای نیازمندان («لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أَحْضَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ» باشد که در راه خدا، در تنگنا قرار گرفته اند

وَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ» (ذاریات: ۱۹) ترجمه آیت الله مکارم شیرازی: «و در اموال آنها حقی برای سائل و «محروم بود

آیه دیگری که بیانگر مفهوم عدالت اقتصادی است، آیه ۲۵ سوره مبارکه حدید است که مفسران از این آیه «مطلق عدالت» از جمله «عدالت اقتصادی» را برداشت کرده اند. به این معنا که عدالت از اساسی ترین اهداف و بعثت پیامبران به شمار می آید و جامعه باید طوری تربیت شود که خود مجری عدل و قسط باشد، هیچ نوع دوستی، نزدیکی، خویشاوندی و هر عامل دیگری لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ و ترجمه آیت الله مکارم شیرازی: «ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم، و با «...الْكِتَابِ وَالْمِيزَانِ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ و (۲۵): آنها کتاب (آسمانی) و میزان (شناسایی حق از باطل و قوانین عادلانه) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند». (حدید

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

احادیث و روایات زیادی در زمینه روش برخورد پیامبران و امامان معصوم با فقرا و مساکین وجود دارد که مبین تأمین: روایات: رفاه عمومی به عنوان یکی از عناصر عدالت اقتصادی است از جمله

حر عاملی، وسائل الشیعه، ص (امام صادق علیه‌السلام فرموده‌اند: به فقیر آن قدر زکات داده می‌شود که او را بی نیاز گرداند (۱۷۸). و یا این که: «باید به فقیر آن مقدار داده شود که بخورد و بیاشامد و بپوشد و ازدواج کند و صدقه دهد و به حج برود (۲) حر عاملی، وسائل الشیعه، ص ۲۰۱، باب ۴۱، حدیث)

بر اساس آیات و روایات و مطالب گفته شده می توان دریافت؛ عدالت اقتصادی به معنای جلوگیری از تضییع منافع مالی مشروع همه افراد به ویژه محرومان است تا فاصله طبقاتی از بین رفته و همه باهم برابر باشند. از این رو در نظام جمهوری اسلامی باید همه کارکنان، کارگزاران و مدیران نظام سیاست کلی اقتصاد کشور را همراه با نظام عادلانه سامان دهی نمایند و توجه آنها به سمت وسوی رشد و توسعه و سازندگی باشد. بر این اساس اگر قشر محرومی در جامعه باشد و فاصله طبقاتی زیادی میان اقشار باشد و مردم در فقر و تنگدستی زندگی کنند به دلیل عدم اجرای عدالت خواهد بود

۵-۱-۲ موانع عدالت اقتصادی و مبنای قرآنی و روایی آن

عوامل زیادی باعث نابودی عدالت اقتصادی می شوند، که می توان به فساد اداری، ربا خواری، تبعیض در توزیع امکانات، کم فروشی، تحریم ها از ناحیه استکبار، جریان نفوذ جهت اختلال در دستگاه محاسباتی مدیران و آحاد مردم، اسراف و انحصار طلبی، قاچاق و ... اشاره کرد که به برخی از آنها می پردازیم. و تنها راه حل برطرف کردن مشکلات و موانع اقتصادی، اقتصاد مقاومتی می باشد. (در فصل دوم به صورت مفصل به اقتصاد مقاومتی پرداخته شد). برخی از مهم ترین آن ها عبارتند از

۵-۱-۲-۱ فساد اداری و مبنای قرآنی و روایی

یکی از موانع برجسته «عدالت اقتصادی» روابط ناسالم مالی_پولی و در رأس همه فساد ها اداری و فرهنگی رشوه خواری در فساد اداری « به مجموعه رفتارهای آن دسته از کارکنان بخش عمومی اطلاق می شود که در جهت نهاد های حکومتی است هانتینگتون، سامویل، سامان سیاسی در جوامع («منافع غیرسازمانی، ضوابط و عرف پذیرفته شده را نادیده می گیرند (۹۰) دستخوش دگرگونی، ترجمه محسن ثالثی، ص

مقام معظم رهبری در این باره می فرمایند: اسلام برای برپایی حکومت عادلانه می باشد که در آن تمامی قوانین و مقررات مربوط به بیت المال باید بر اساس روشی عادلانه صورت گیرد. ایشان معتقداند نظام جمهوری اسلامی بر اساس استبداد و تمایلات نفسانی نیست. بلکه حکومتی است که از قوانین و مقررات الهی الهام می گیرد. در نتیجه فساد اداری که در رأس همه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

فساد ها قرار می گیرد یکی از موانع عمده عدالت اقتصادی است. اما دولت می توان با بررسی و رسیدگی به قوانین درج شده در نظام جمهوری اسلامی مانع آن شد

۵-۱-۲-۱-۱ مبانی قرآنی و روایی

آیات و روایات زیادی وجود دارد که به صراحت رشوه و رشوه دادن را گناه و حرام می داند و آیاتی نیز وجود دارد که در آن ها سفارش شده است که مال و ثروت خود را از طریق نامشروع کسب نکنید

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْأَثَمِ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ؛ «و اموالتان را میان خودتان به ناروا مخورید، و [به عنوان رشوه قسمتی از] آن را به قضات مدهید تا بخشی از اموال مردم را به گناه بخورید، در حالی که خودتان [هم خوب] می دانید» (بقره: ۱۸۸). روایت در ذیل آیه شریفه: در کافی از امام صادق (ع) در تفسیر آیه روایت کرده که فرمود: مردم بر سر مال و حتی ناموس خود قمار می زدند، و خدای تعالی از این کار و لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم: «نهییشان کرد. و نیز در کافی از ابی بصیر روایت کرده که گفت: به امام صادق (ع) عرضه داشتم معنای آیه در کتاب خدا چیست؟ فرمود: ای "ابا بصیر" خدای عز و جل می داند که در امت «بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَ تَدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ» حکامی جائز پدید خواهند آمد، و خطاب در این آیه متوجه آنهاست، نه حکام عدل، ای ابا محمد اگر حقی بر کسی داشته باشی و او را دعوت کنی تا به یکی از حکام اهل ایمان مراجعه کنی، و او نپذیرد، و جز به مراجعه به حکام اهل جور رضایت ندهد، از (۷۶ ترجمه تفسیر المیزان، ج ۲، ص ۷۵ و). کسانی خواهد بود که محاکمه به طاغوت می برد

رسول اکرم (ص) فرمودند: خدا لعنت کند رشوه گیر و رشوه پرداز و کسی را که دلال میان آنها است؛ از رشوه گرفتن: روایات مجلسی، بحار الانوار، ج ۲۴، (دوری کنید که این کار بمنزله کفر محض است و شخص رشوه خوار از رحمت خدا بدور می باشد (۹) ص

رسول اکرم (ص) فرمودند: هدیه گرفتن زمامدار و رئیس از دیگران حرام است و رشوه گیری حاکم شرع و قاضی، کفر است. (کنز العمال، ج ۶، ص

حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۱۶۲؛ معانی الاخبار، ج ۶، (امام صادق (ع) فرمودند: رشوه در قضاوت کفر به خداوند است (۱۱۴) ص

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

امام علی (ع) فرمودند: پیشینیان شما از این رو به هلاکت و تباهی در افتادند که مردمان را از حق (شان) بازداشتند و آنان (نهج البلاغه:) (ناچار با رشوه) آن را خریدند و آنان را به ارتکاب باطل و نادرستی واداشتند و مردم هم از آن پیروی کردند (۲۳۶) کتاب ۷۹ منتخب میزان الحکمة، ص

۵-۱-۲-۲-ربا خواری

نظام .یکی دیگر از موانع تحقق عدالت و مبارزه با فساد، که به گسترش عدالت اقتصادی آسیب می رساند، ربا خواری است ربوی نه تنها آرامش و امنیت اقتصادی جامعه را به هم میزند و نابود می کند و منافع اقتصادی را از حالت عدالت خارج می کند، بلکه در مقابل مسائلی همچون؛ انفاق، قرض الحسنه و صدقه، قرار می گیرد، که باعث تعاون و پویایی عدالت اقتصادی می بر ویژه خواری و ربا و تکاثر باشند. مقام معظم رهبری در این خصوص می فرمایند: از رشد و گسترش اقتصادی که مبتنی دولت، کارگزاران، قوه قضائیه پیوسته با ویژه خواران و ربا خوارن است، به شدت نهی میکنند، و معتقداند که باید مسئولان (۱۳/۱۱/۱۳۸۶) درباره پیگیری اجرای سیاست های اقتصاد سالم تذکر می دهند. (بیانات، مقابله کنند. و به آنها

۵-۱-۲-۱-امبانی قرآنی و روایی

این مبانی در فصل دوم پایان نامه در قسمت مبانی نظام اقتصادی آورده شده است، و به صورت اجمالی به آن اشاره می کنم در قرآن آیاتی می بینیم که روشنگر این مطلب است، یکی از خواص ربا کاهش مال و از بین بردن تدریجی آن است چون ربا يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا «: باعث قساوت قلب و خسارت می شود. به عنوان نمونه به چند آیه اشاره می کنیم خدا از [برکت] ربا می کاهد، و بر صدقات می افزاید، و خداوند هیچ ناسپاس گناهکاری را دوست «: «يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ کسانی که ربا «: «الذین یاکلون الربا لا یقومون الاکما.....فاولئک اصحاب النار هم فیها خالدون». (۲۷۶: نمی دارد» (بقره می خورند، [از گور] بر نمی خیزند مگر مانند برخاستن کسی که شیطان بر اثر تماس، آشفته سرش کرده است. این بدان سبب است که آنان گفتند: «داد و ستد صرفاً مانند ریاست.» و حال آنکه خدا داد و ستد را حلال، و ربا را حرام گردانیده است ...» (۲۷۵: بقره).

فحرم الله الربا، لَتَفَرَّ النَّاسُ عَنِ الْحَرَامِ التَّجَارَاتِ، و الی «: روایات: امام صادق علیه السلام در مورد علت حرمت ربا می فرمایند «البیع و الشراء».

ترجمه الحیاء، احمد) .(ترجمه: (خداوند ربا را حرام کرد تا مردم از حرام به کسب و کار روی آورند و به خرید و فروش بپردازند (۶۱۰ آرام، ج ۵، ص

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

عله تحريم الربا...لما في ذلك من الفساد و الظلم»؛ ترجمه: (...علت تحريم ربا...وجود): عليه السلام مي فرمايند امام رضا (ع). (۶۱۰ فساد و شيوع ظلم در آن است). (ترجمه الحياه، احمد آرام، ج ۵، ص

۵-۲-۳- تبعيض در توزيع امکانات و کم فروشی و منابع قرآنی و روایی آنها .

در قرآن مجيد کرارا روی مساله .از ديگر موانع عمده عدالت اقتصادی، تبعيض در توزيع امکانات اقتصادی و کم فروشی است مبارزه با کم فروشی و تقلب در وزن و پيمانه تکیه و تاکيد شده است. در یک جا رعایت این نظم را در ردیف نظام آفرینش در پهنه جهان هستی گذارده می گوید

در آموزه های قرآنی این دسته از موارد مورد سرزنش قرار گرفتند و بسیار با مبارزه با آنان تاکيد شده است. فلذا خداوند متعال مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَاللرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبَى وَ «: در باب تبعيض در توزيع امکانات مالی می فرمايند الْيَتَامَى وَ الْمَسَاكِينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ كَى لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ»؛ «خدای عز و جل امر فیء را به رسول خود ارجاع داد، او به هر نحو که بخواهد می تواند مصرف کند- آن گاه به عنوان راهنمایی آن جناب به موارد صرف فیء فرموده: یکی از موارد آن راه خدا است، و یکی هم سهم رسول است، و یکی ذی القربى، و چهارم یتامى، و پنجم مساکين، و ششم ابن السبيل. و سپس موارد راه خدا و یا بعضی از آن موارد را نام برده، می فرماید: یکی از موارد سبيل الله فقرای مهاجرین است که رسول هر ترجمه تفسیر المیزان، ج ۱۹، ص ۳۵۴). این آیه به خاطر اینکه فاصله (۷: مقدار که مصلحت بداند به آنان می دهد» (حشر طبقاتی پیش نیاید و طبقات نیازمند دستخوش فقر نشوند و عدالت میان مردم برقرار شود و همه از امکانات استفاده کنند. مصرف «فیء» را در اختیار امام امت قرار می دهد

در یک جا یکی دیگر از مهمترین موانع عدالت اقتصادی کم فروشی است که در قرآن به شدت نهی شده. به گونه ای که أَلَّا تَطْغَوْا فِي وَ السَّمَاءِ رَفَعَهَا وَ وَضَعَ الْمِيزَانَ «. رعایت این نظم را در ردیف نظام آفرینش در پهنه جهان هستی قرار گرفته و آسمان را برافراشت، و میزان و قانون (در آن) گذاشت، تا در میزان طغیان نکنید (و از «: الرحمن: ۷ و ۸)؛ ترجمه) «الْمِيزَانَ مسیر عدالت منحرف نشوید». می توان گفت مسئله رعایت عدالت در وزن و کیل، مسئله کوچک و کم اهمیت نیست؛ بلکه در وَ يَلِّ لِلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى «: سراسر جهان هستی حاکم است. در جایی دیگر با لحنی شدید و تهدید آمیز می گوید آنان که وقتی برای خود پيمانه !مطففين: ۱-۳)؛ «وای بر کم فروشان) «وَ إِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ النَّاسَ يَسْتَوْفُونَ!». «اما هنگامی که می خواهند برای دیگران پيمانه یا وزن کنند، کم می گذارند می کنند، حق خود را بطور کامل می گیرند؛

وَ يَقَوْمٌ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَ الْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَ لَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ «: قرآن از زبان یکی از انبیاء الهی در این باره می فرمايند و ای قوم من! پيمانه و وزن را با عدالت، تمام دهید! و بر اشیاء (و اجناس) مردم، عیب «: «وَ لَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ لا تَعْتُوا" به معنی فساد نکنید است بنا بر این "نگذارید؛ و از حق آنان نگاهید! و در زمین به فساد نکوشید» (هود: ۸۵). جمله باید بر داد ذکر "مفسدین" بعد از آن به خاطر تاکید هر چه بیشتر روی این مساله است. بر اساس آیه می توان دریافت

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

باید عدالت در همه ی مسائل و در بین همه ی مردم رعایت؛ «أَوْفُوا ... لَا تَبْخَسُوا». وستدها وامور مالی، نظارت و کنترل باشد کم فروشی تنها در چیزهای پیمانانه ای نیست بلکه شامل همه ی چیزهایی که مردم داد و ستد؛ «وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ» شود (۱۰۶ تفسیر نور، ج ۴، ص). «اشیاءهم» می کنند، بر این اساس نباید در چیزی کم فروشی کرد

هر زمان که مردم کم فروشی («اذا طَقَّتْ الْمَكِّيَالُ اخذهم الله بالسنين و النقص» :امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند: روایات الحیاء، ج ۳، ص ۵۲۸؛ غرالحکم، ج ۱، ۱). (کنند، خداوند آنان را به خشک سالی و قحطی و کم شدن محصول گرفتار می سازد (۳۲۴) ص

پیامبر(ص) فرمودند: «پنج خصلت بد است که با پنج مصیبت و بلا همراه است هیچ گروهی نیستند که پیمان شکنی کنند مگر خدا دشمن را برایشان مسلط می فرماید و هیچ گروهی نیستند که بغیر حکم خدا حکم کنند مگر تهدیدستی در میانشان آشکار شود و هیچ گروهی نباشند که در میانشان فاحشه (نابایست) پیدا شود مگر مرگ در آن ها پیدا شود و هیچ فرقه ای نباشند که کم سنجیدن و کم پیمودن را پیشه کنند مگر از نباتات و قوت ها محروم گردند و به قحط و غلام مؤاخذه شوند و هیچ گروهی تفسیر منهج الصادقین به نقل از آیت الله «». «نباشند که زکات را بمستحقان نرسانند مگر باران از ایشان باز گرفته می شود (۳۷۴ شهید دستغیب - گناهان کبیره، ج ۱، ص

بر اساس آیات و روایات، کم فروشی و تبعیض در امکانات از موانع و مفسد عدالت اقتصادی شمرده شده که سبب هرج و مرج بر اساس آیات قرآنی، عدالت در مبادلات اقتصادی لازم و ضروری است، چرا که اقتصاد سالم نظام اقتصادی می شود. از این رو وابسته به عدالت اقتصادی و رعایت حقوق دیگران در معاملات است

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۶- نقش عدالت و مبارزه با فساد در تقویت انقلاب اسلامی

به گونه ای که تنها عدالت و مبارزه با فساد در سعادت و رستگاری انسان ها و تقویت بنیه انقلاب اسلامی نقش به سزایی دارد؛ راه سعادت و رستگاری در جامعه و تشریح دین را تحقق عدالت و مبارزه با فساد معرفی کرده اند، مقام معظم رهبری می فرمایند: «در اسلام، عدالت مسأله‌ی بسیار مهمی است. ارزشی که از نظر اسلام به‌هیچ وجه و در هیچ شرایطی مورد مناقشه قرار نمی‌گیرد، عدالت است. عدالت، هدف پیغمبران است؛ هدف انقلاب اسلامی هم بوده است. در سایه‌ی عدالت، زندگی مردم می‌تواند با رفاه و توسعه‌ی مادی به سمت اهداف معنوی هم حرکت کند.» (بیانات، ۱۳۸۴/۲/۱۸). که در این رابطه امام علی(ع) می فرمایند: «بارها و بارها از رسول خدا شنیدم که فرمود: مردمی که در میان آن ها حق ضعیف از قوی با صراحت و قاطعیت (۱۳۸۲) گرفته نشود، سعادت‌مند نمی شوند.» (اسماعیل پرور، گلبانگ عدالت، ص ۹۹، قم: بوستان کتاب،

استاد شهید مرتضی مطهری در باب عدالت می‌فرمایند: «اصل عدالت از مقیاس‌های اسلام است، که باید دید چه چیز بر او منطبق می‌شود. عدالت در سلسله علل احکام است نه در سلسله معلولات، نه این است که آنچه دین گفته عدل است، بلکه آنچه عدل است، دین می‌گوید. این معنا مقیاس بودن عدالت است برای دین. پس باید بحث کرد که آیا دین مقیاس عدالت است یا عدالت مقیاس دین. مقدسی اقتضاء می‌کند که بگوییم دین مقیاس عدالت است، اما حقیقت این طور نیست. این نظیر آن چیزی است که در باب حسن و قبح عقلی، میان متکلمین رایج شد و شیعه و معتزله عدلیه شدند؛ یعنی عدل را مقیاس دین شمردند، نه دین را مقیاس عدل. به همین دلیل، عقل یکی از ادله شرعیه قرار گرفت.» [مرتضی مطهری، مبانی اقتصاد (۱۵-۱۴) اسلامی، ص

۷- تداوم انقلاب اسلامی و مبانی قرآنی و روایی

بنابراین تحقق و بسط عدالت در سطح جامعه و رعایت آن در تقویت انقلاب اسلامی نقش به سزایی دارد. که یکی از مهم ترین عملکرد آن «تداوم انقلاب اسلامی» است. به عبارتی دیگر حفظ و تداوم انقلاب در گرو شرایطی است که یکی از اساسی ترین و مهمترین و کاربردی ترین آن «اجرای عدالت در جامعه» می باشد

۷-۱- اجرای عدالت در جامعه

از مهمترین شرایط تداوم و تقویت انقلاب اسلامی اجرای عدالت است و مقام معظم رهبری معتقداند که برای حفظ و تداوم و تقویت این انقلاب باید همه کارکنان، مسئولان و کارگزاران دولت در تحقق و اجرای آن نهایت سعی و تلاش خود را بکنند. و مسئولین در این باره وظیفه سنگین تری را بر عهده دارند. چرا که امام علی (ع) در روایتی عدالت را به سرایمان تشبیه کرده العدل رأس الایمان؛ (عدالت، سر ایمان است)، یعنی اگر ایمان را به سر تشبیه کنیم عدالت مانند سر « است و می فرمایند آن پیکر است که اگر سر نباشد پیکر مرده است

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

اگر در جامعه ای عدالت محقق بر این اساس عدالت در قوام و تقویت انقلاب اسلامی بسیار مؤثر و کارساز است به گونه ای که وجاری نشد و حاکمان اسلامی عدالت را سر لوحه کار خودشان قرار ندهند در نتیجه ظلم و ستم جامعه را فرا می گیرد و بدون شک و تردید چنین انقلابی به فنا کشیده خواهد شد. پیامبر اسلام(ص): «حکومت ها ممکن است کافر باشند و دوام یابند و «اما اگر ظالم باشند دوام نخواهند یافت».

بنابراین اجرا و بسط عدالت به حدی در تقویت انقلاب اسلامی مؤثر است که یکی از متفکران اسلامی در این باره می فرمایند: برای شناخت انقلاب اسلامی دو نشانه وجود دارد. یکی از آنها نماز و دیگری عدالت است؛ به این معنا که اگر در جامعه و انقلابی عدالت محقق و اجرا نشود و عدالت را سر لوحه کار خودشان قرار ندهند و نسبت به آن بی توجه باشند و اثر عدالت در شؤون اقتصادی و معیشتی افراد و خانواده در همه قشرها دیده نشود و مسئولان و کارگزاران دولتی عدالت را ملاک قرار ندهند، و در سایر مسائل از جمله: در مسکن و بهداشت و تحصیل و کار و سفر و استراحت اصل عدالت اجرا نشود و امکانات در این زمینه ها در میان مردم تقسیم نگردد و تبعیض و تفاوت و فاصله طبقاتی بیداد کند و... قطعاً چنین جامعه ای اسلامی نیست. از این رو تحقق و اجرای عدالت نقش بسیار زیادی در تقویت و تداوم انقلاب اسلامی دارد از جمله «از بین بردن و نابودی فقر» چرا که فقر یکی از چیزهایی است که دوام انقلاب را تهدید می کند

به درستی که مردم اگر عدالتی در میان باشد همه بی («قال الامام صادق «ع»: «ان الناس يستغنون اذا عدل بینهم» : روایات نیاز خواهند گشت). رهبر معظم انقلاب حضرت آیت الله العظمی خامنه ای می فرمایند: «مادامی که نتوانیم عدالت اسلامی را «در کشور پیاده کنیم شاهدچهره کریه فقر در بخشی از جامعه خواهیم بود».

۸- نقش بی عدالتی و فساد در تضعیف انقلاب اسلامی و مبانی قرآنی و روایی

هر جامعه و انقلابی قوانین و مقرراتی دارد که باید بر حسب عدالت تحقق یابند. یعنی باید عدالت سطح جامعه را فرا گیرد؛ در چنین صورتی نه فساد اقتصادی داریم، نه فساد سیاسی، نه فاصله طبقاتی میان اقشار و ... اما در هر انقلابی عده ای به انقلاب ایمان و عدالت اعتقاد ندارند و عدالت را رعایت نمی کنند، از این رو پس از رسیدن به قدرت در فرصت های مناسب لطمات و ضربات کوبنده خود را بر پیکر انقلاب و نظام وارد خواهند کرد

در بینش معظم له از جمله تهدیدات انقلاب اسلامی آفتی به نام بی عدالتی است که باعث تضعیف انقلاب می شود. از این رو باید با نهایت تلاش و کوشش در تمام ابعاد فرهنگی، اقتصادی، امنیتی و قضایی و در ساختار جامعه روح عدالت دمیده شود و گرنه باعث تضعیف انقلاب می شود. و بر همین اساس است که می فرمایند این وظیفه بر عهده مسئولان کشور است و به آنها سفارش و هشدار دادند که اگر جهت گیری عدالت اجتماعی در کشور ضعیف شود هر کاری در کشور انجام بگیرد به زیان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

طبقات ضعیف و به سود عده ای معدود زرنگ ها و قانوندان های قانون شکن تمام خواهد شد و عامه مردم بی نصیب خواهند (۴/۶/۱۳۸۱) شد. (راهبردهای ولایت، ص ۱۷۸، بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت

بنابراین بی عدالتی آسیب های بسیار زیادی در سطح جامعه از جمله: فساد اقتصادی، فساد سیاسی، ربا خواری، ایجاد فاصله طبقاتی و... وارد می کند که توضیح این موارد در همین فصل در قسمت موانع تحقق عدالت آورده شده است. اما یکی دیگر از مهمترین آثار بی عدالتی در سطح جامعه و انقلاب «عدم ظهور حضرت» است. چرا که مهمترین شعار مهدویت، عدالت است. و مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۹، ص ۱۰۱؛ «السَّلامُ علی القائم المنتظر و العدل المشتهر»: در زیارت آن حضرت می خوانیم (۵۳۰ مفاتیح الجنان، ص

ممکن است این پرسش مطرح شود که مگر نگفته اند حضرت مهدی (عج) زمانی می آیند که زمین پر از ظلم و فساد شده باشد، پس این چه عدالتی است که باید در جامعه محقق و اجرا شود؟ در پاسخ باید گفت پر شدن زمین از ظلم و ستم منافاتی یکی از راه برسد و همه چیز را درست با منتظران عدالتگر ظهور ندارند. این تصور نادرستی است که عده ای فقط منتظراند کسانی که هیچ تلاشی نمی کنند و در : کند بدون هیچ گونه تلاش و کوششی. مقام معظم رهبری در این باره می فرمایند مقابل چرب و شیرین دنیا خود را می بازند و زانویشان سست می شود، چطور می توانند منتظر امام زمان (عج) باشند؟ " همانند دانش آموز تنبلی که وقتی با معلم جدی و قاطع مواجه می شود، از همراهی با او باز می ماند؛ چون خود را برای چنین شرایطی آماده نکرده است. به بیان «معظم له» نیز: امام زمان به تنهایی دنیا را پر از عدل و داد نمی کند؛ بلکه با تکیه بر مردم مومن، بنای عدالت را در سرتاسر عالم استقرار می بخشد

بر این اساس شرط لازم برای ظهور، وجود افراد صالح اند که عدالت طلبی از بارزترین ویژگی آنها باشد

مبانی قرآنی و روایی

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ « در قرآن خداوند متعال وعده حتمی داده است که بندگان صالح، وارثان زمین خواهند بود انبیاء: ۱۰۵)؛ «در «زبور» بعد از ذکر (تورات) نوشتیم بندگان شایسته ام وارث («الذِّكْرِ أَنْ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» (حکومت) زمین خواهند شد». مهمترین هدف حضرت مهدی (عج) گسترش عدالت است از این رو یاورانش باید همین هدف را نشانه بگیرند. البته امتحان و ابتلاء عدالت کار آسانی نیست بلکه آزمون سختی است. به عبارت دیگر شیعه بودن به معنای یار و یاور حضرت مهدی (عج) در هنگام ظهور نیست. چه بسیار کسانی هستند که در هنگام ظهور از همراهی و همکاری آن حضرت بیرون می روند و یار یاورشان نیستند

وقتی قائم (عج) ظهور کند برخی از کسانی که خود را از یارانش می دانستند از همراهی او «: «قال الامام الصادق "ع": روایات (۳۳۲) بیرون می روند و پرستشگران ماه و خورشید به او می پیوندند». (نعمانی، الغیبه، ص

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

فی تقلب الاحوال، عُلِمَ جواهر «:» قال الامام علی "ع" . بسیاری در آزمون عدالت در هنگام ظهور حضرت مردود می شوند (۲۱۷). یعنی در دگرگونی روزگاران، درون و گوهر افراد شناخته می شود. (نهج البلاغه، حکمت) «الرجال

«اللهم و صلّ علی ولیّ امرک القائم المومّل و العدل المنتظر» : در احادیث شیعی حضرت با عنوان عدل مجسم یاد شده است (۳۳۸ طوسی؛ تهذیب الاحکام، ج ۳، ص ۱۱۱؛ بحار الانوار، ج ۹۲، ص)

عدالت را از جود و بخشش شریف تر و برتر دانسته، با این استدلال که عدالت چون تدبیر عمومی مردم است، : (امام علی "ع" (۴۳۷ نهج البلاغه، حکمت). جریان کارها را در مجرای اصلی خود قرار می دهد

یکی از مهمترین آفت در تضعیف انقلاب اسلامی از جمله مانع ظهور، بی عدالتی است؛ به گونه ای که تا زمانی که آفت زیاده خواهی، ویژه خواری، رانت، امتیاز و انحصارطلبی، تبعیض و بی عدالتی در میان مدعیان انتظار و منتظران باشد، خود مهم ترین مانع ظهور است. از این رو بر اساس آیات و روایات، منتظران حضرت ولی عصر(عج) بدون هیچ گونه شعاری باید خود را از جهت فردی و اجتماعی به آرمان عدالت مزین کنند و در تحقق و بسط و اجرای آن تلاش کنند

نتیجه

صدور بیانیه گام دوم انقلاب با محوریت عدالت و مبارزه با فساد» که توسط مقام معظم رهبری مطرح شد بیانگر وضعیت « انقلاب اسلامی در آستانه چهل سالگی بوده، این بیانیه تجدید مطلعی است خطاب به ملت ایران و به ویژه جوانان که به مثابه منشوری برای «دومین مرحله خودسازی، جامعه پردازی و تمدن سازی» خواهد بود. در نتیجه صدور این بیانیه که معظم له مطرح کردند ارائه نوین و کاربردی برای استمرار انقلاب اسلامی است که دارای مبانی قرآنی و روایی می باشد. بنابراین بر اساس آیات و روایات تحقق و بسط و اجرای آن در جامعه سبب از بین بردن بسیاری از فسادها از جمله: فساد اقتصادی و سیاسی و ... می شود. و نبود آن یا به عبارتی دیگر " بی عدالتی" آفات بسیار ویرانگر و ضربه زننده ای به مشروعیت نظام است

فهرست منابع و مأخذ

*قرآن

*نهج البلاغه

۱۹۵۹، «آذر تاش، آذر نوش، «فرهنگ معاصر عربی- فارسی - ۱»

الآمدی، عبد الواحد، «غرر الحکم و درر الکلم»، مؤسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۰۷ ق - ۲

۱۰۶ آرام، احمد، «ترجمه الحیة»، ج ۵، ص ۳ - ۳

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ابن ابی حدید، نورالدین، «شرح نهج البلاغه»، قم، مکتبه آیت الله المرعشی النجفی -۴

بیانات مقام معظم رهبری درباره زندگی سیاسی-مبارزاتی ائمه معصومین علیه السلام، «انسان ۲۵۰ ساله»، انتشارات -۵
۱۳۹۰ مؤسسه ایمان جهادی، چاپ اول: تیر

۱۷/۱۰/۱۳۷۱.....۶-

۷-

.....۳۰/۲/۱۳۷۱

۱۲/۵/۱۳۷۲.....۸-

۱۲/۱/۱۳۷۲.....۹-

۲۲/۷/۱۳۷۴.....۱۰-

۱۱-

.....۱۹/۹/۱۳۷۵.

۱۲/۱۱/۱۳۷۵.....۱۲-

۱۳-

.....۴/۶/۱۳۸۱.

.....۱۸/۲/۱۳۸۴

۴/۶/۱۳۸۴.....۱۵-

۱۳/۱۱/۱۳۸۶.....۱۶-

.....۲۰/۲/۱۳۹۲.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱۸-.....۱۸/۱/۱۳۹۵

- ۱۳۸۲ پرور، اسماعیل، «گلبانگ عدالت»، قم، بوستان کتاب، ۱۹-
- جمال خوانساری، محمد بن حسین، «شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم»، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۵۵ ش - ۲۰-
- حر عاملی، محمد بن حسن، «وسائل الشیعه»، قم، آل البيت، ۱۴۱۴ ق - ۲۱-
- خمینی، روح الله، «صحیفه»، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، چاپ پنجم - ۲۲-
- ۱۳۵۶ ولایت فقیه، بیروت، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، - ۲۳-
- سازمان انتشارات خسرو پناه، عبدالحسین و جمعی از پژوهشگران، «منظومه فکری آیت الله العظمی خامنه ای»، تهران، ۱۳۹۶ پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی،
- دیریاز، عسگر، «عدالت اقتصادی در کلام و سیره علی (علیه السلام)»، مجله حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۰ ش - ۲۵-
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، «المفردات فی غریب القرآن»، بیروت، دار الشامیة، ۱۴۱۲ ق - ۲۶-
- سجادی، عبدالقیوم، «جایگاه عدالت در اندیشه سیاسی محقق نراقی»، قم، دانشگاه باقرالعلوم، سال چاپ: ۱۳۸۰ ه.ش - ۲۷-
- ۱۳۷۰ سبحانی، جعفر، «منشور جاوید»، قم، انتشارات توحید، - ۲۸-
- صدر، محمد باقر، «اقتصادنا»، مترجم: محمد کاظم موسوی، قم، انتشارات برهان، ۱۳۵۰ ش - ۲۹-
- طباطبایی، محمد حسین، «المیزان فی تفسیر القرآن»، قم: بنیاد علمی و فکری علامه طباطبائی؛ تهران: مرکز نشر - ۳۰-
۱۳۶۳ فرهنگ رجاء: امیر کبیر،
- طوسی، محمد بن حسن، «تهذیب الاحکام»، تهران، دار الکتب الإسلامیة، چاپ چهارم، ۱۳۶۵ ش - ۳۱-
- طبرسی، فضل بن حسن، «ترجمه مجمع البیان فی تفسیر القرآن»، تهران، فراهانی، چاپ اول - ۳۲-
- طریحی، فخرالدین، «مجمع البحرین»، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۹۷۹-۱۰۸۵ ق - ۳۳-
- فیض کاشانی، محسن، «الوافی»، اصفهان، مکتبه الإمام أميرالمؤمنین علی(ع) العامة، ۱۴۰۶ ق - ۳۴-
- تفسیر الصافی»، تهران، مکتبه الصدر، چاپ دوم، ۱۴۱۵ ه.ق - ۳۵-

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

فراهیدی، خلیل بن احمد، «العین»، قم، مؤسسه دار الهجره، ۱۴۰۹ ق-۳۶

قرائتی، محسن، «تفسیر نور»، تهران، مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، ۱۳۸۸ ه.ش-۳۷.

کلینی، محمد بن یعقوب، «الکافی»، تهران، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، ۱۴۲۱ ق-۳۸

کبیره، کاشانی، فتح‌الله بن شکرالله، «منهج الصادقین فی إلزام المخالفین»، به نقل از شهید دستغیب- گناهان-۳۹
تهران، کتابفروشی اسلامی، ۱، ۱۳ ه.ش

۱۳۹۶ میرزابیگی، سهیل، «روش‌های مبارزه با فساد و مفسدان» - کیهان - ۱۲/تیر - ۴۰

متقی هندی، علی بن حسام‌الدین، «کنز العمال»، بیروت، موسسه رساله، ۱۴۱۳ ق-۴۱

مطهری، مرتضی، «بررسی اجمالی مبانی اقتصاد اسلامی»، تهران، حکمت، ۱۴۰۳ ه.ق - ۴۲ .

۱۳۸۰ عدل الهی (مجموعه آثار)، قم، صدرا،-۴۳

محمدی ری شهری، محمد، «میزان الحکمه»، باب ۲۵۵، قم، دار الحدیث، ۱۳۸۴ ش-۴۴

۱۳۶۴ مجلسی، محمد باقر، «بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الطهاره»، تهران، دارالکتاب اسلامی، چاپ دوم، -۴۵

۸. مصطفوی، حسن، «التحقیق فی الکلمات القرآن الکریم»، ج-۴۶

نعمانی، محمد بن ابراهیم، «الغیبه»، مکتبه الصدوق تهران، گوناگون، ۱۳۹۷ هجری -۴۷

۱۳۸۲ دهانتینگتون، سامویل، «سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی»، مترجم: محسن ثالثی، انتشارات علم، -۴۸